

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ

อาณาจักรจันทบูรหรืออาณาจักรของ ชาวชองเป็นชาติพันธุ์ที่มีมาตั้งแต่โบราณ โดยหลักฐานที่ยืนยันยังมีอยู่ก็คือ เมืองเพนียดหรือเมืองกาไว ซึ่งเป็นเมืองศูนย์กลางของอาณาจักรจันทบูรหรืออาณาจักรของ ชาติพันธุ์ชองมีอายุนับเป็นพันปี มีลูกมีหลานสืบต่อกันมาจนถึงในปัจจุบันนี้ดังจะเห็นได้จากชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือคือ จันทบุรี ระยองและตราด และก่อนนี้จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้วก็พอมียู่บ้าง แต่ขณะนี้คงหายสาบสูญไปหมดแล้ว ในประเทศกัมพูชาเขตติดต่อกับจังหวัดตราด-จันทบุรีก็ยังมีชาวชองอยู่มากเช่นเดียวกัน (ธรรม พันธุศิริสด. 2544 : 18)

เชื่อกันว่าคนชองในอดีตอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตอำเภอเขาคิชฌกูฏ โดยเฉพาะ 2 ตำบลทางตอนเหนือของอำเภอ คือตำบลตะเคียนทองและตำบลคลองพลู เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมของไทย จัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ออสโตร-เอเชียติก (Austro-asiatic) ตระกูลมอญ-เขมร (Mon-khmer) อดีตอาศัยอยู่ตามป่าเขาและที่ราบที่เป็นป่าระหว่างหุบเขาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ บริเวณจังหวัดระยอง ฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด และต่อเนื่องเข้าไปในเขตประเทศกัมพูชาบริเวณเขตติดต่อกับประเทศไทย ชาวชองมีภาษาพูดของตนเองแต่ไม่มีภาษาเขียนดำรงชีวิตแบบง่าย ๆ อยู่อย่างสันโดษ ชอบสร้างที่อยู่อาศัยอยู่กับธรรมชาติ ในป่าเขาใกล้ลำธาร ทำมาหากินด้วยการล่าสัตว์ หาของป่า เช่น น้ำมันยาง หวาย เร่ว กระวาน เป็นต้น รู้จักทำเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวันใช้เอง โดยการนำวัสดุธรรมชาติในท้องถิ่นโดยเฉพาะ “คลุ้ม” มาใช้ จักสานทำเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น กระบุง ตะกร้า เสื่อ เป็นต้น (สิริรัตน์ สีสมบัติ. 2552 : 45)

วาทกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชองมีอยู่ 2 กระแส คือ 1) วาทกรรมหลัก มองชองในฐานะที่เป็นคนป่า วาทกรรมนี้นิยามชองอย่างเห็นได้ชัดคือ ในทางกายภาพ ชาวชองจะมีรูปร่างเล็กกว่าคนไทยโดยทั่วไป ผิวเนื้อดำแดง ผมหยิกขดติดหนังศีรษะ มีใบหน้ารูปสามเหลี่ยม หน้าผากกว้างลึก จมูกแบนโต ปากหนา ตาโปนและคิ้วคด (กรรณิการ์ เกณิกานนท์และคณะ. 2522 : 89) วาทกรรมนี้ กดทับอัตลักษณ์ของชองไม่ให้เป็นที่รู้จัก จนชาวชองเองต้องหลบซ่อนฐานะของตนเองว่าเป็นชาวชองในขณะเดียวกัน ประชาชนของจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็ไม่ยอมรับว่าชาวชองเป็นบรรพบุรุษผู้ตั้งถิ่นฐานเดิมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) วาทกรรมทวนกระแส มองว่าชาวชองเป็นผู้สร้างวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วาทกรรมดังกล่าวมองว่า ชาวชองมีอาณาจักรของตัวเอง คือมีศูนย์กลางอยู่ที่จันทบุรี ชาวชองได้พัฒนาชุมชนของตนเองจนมีภาษาของและสร้างเมืองขึ้นมา เพื่อเป็นศูนย์กลางการค้าขาย เครื่องเทศและสมุนไพรกับประเทศอินเดียและจีน ตัวอย่างเช่น เมืองเพนียด ซึ่งอยู่ในตำบลทองทั่ว

อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ก็ถูกตีความเป็นเมืองของพระนางกาไวในอดีต นอกจากนี้ ประเพณี ท้องถิ่นที่ยังคงดำรงอยู่ในท้องถิ่นภาคตะวันออกในปัจจุบัน ก็เป็นประเพณีที่เป็นของชาวชองโดยตรง เช่น ประเพณีการลงแขก การทำบุญส่งทุ่ง การไหว้ขวัญข้าว การนับถือผีบรรพบุรุษ เป็นต้น และท้ายสุดคือสำเนียงพูดซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วประเทศก็มีพื้นฐานมาจากภาษาของ เช่น อะไรฮิ หมดเจ็ด (หมดลั่น) เว็ (ห้องส้วม) เป็นต้น (พระครูธรรมสรคุณและธรรม พันธุศิริสด. 2541 : 7)

นอกจากอัตลักษณ์ของชาวชองด้านภาษาพูดแล้ว ชาวชองยังมีวัฒนธรรมความเชื่อในเรื่อง ผีบรรพบุรุษ มีประเพณีไหว้ผีบรรพบุรุษที่ เรียกว่าพิธีบูชา “ผีหิ้ง” และ “ผีโรง” โดยมีการจัดพิธี บวงสรวงวิญญานผีบรรพบุรุษ จัดเครื่องเช่น ไหว้และมีการละเล่น โดยเชิญวิญญานผีบรรพบุรุษเป็น ประจำทุกปี การแต่งงานแบบชองหรือที่เรียกว่า กาดัก สำหรับการแต่งกายสามารถพบเห็นได้ว่ามีความแตกต่างกันระหว่างผู้สูงอายุกับผู้ที่มีอายุน้อย หญิงชาวชองที่มีอายุนั้นนิยมนุ่งผ้าโจงกระเบน และใส่เสื้อแขนกระบอก ซึ่งไม่ค่อยพบเห็นกันมากเท่าใดในปัจจุบัน ส่วนชาวชองในปัจจุบันนิยม แต่งกายแบบชาวชนบททั่วไป ชายสวมเสื้อแขนสั้นกางเกงขายาวเมื่อออกนอกบ้าน แต่เมื่ออยู่ในบ้าน นิยมเปลือยท่อนบนและนุ่งผ้าขาวม้า ส่วนสตรีนั้นนุ่งผ้าถุงสวมเสื้อคอกระเช้าเมื่ออยู่กับบ้านและ นิยมสวมเสื้อแขนสั้นแบบกัลปังหาเมื่อออกนอกบ้าน (กิตติพงษ์ เกิดสว่าง. 2545 : 18)

เนื่องจากชองเป็นชาติพันธุ์ที่มีมาแต่โบราณ ดังนั้นจึงมีวิถีทางวัฒนธรรมมายาวนานใน ด้านต่าง ๆ วัฒนธรรมทางด้านเศรษฐกิจรูปแบบหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชาวชองตั้งแต่อดีตจนถึง ปัจจุบัน ก็คือวิถีเกษตรกรรมของชอง ในกรณีของชองที่เขาศึกษาสามารถแบ่งวิถีทางเกษตร ออกเป็น 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือการทำเกษตรดั้งเดิมและการทำเกษตรสมัยใหม่

การทำเกษตรกรรมดั้งเดิมของชองนั้น เริ่มจากการปลูกข้าวไร่ วิธีการปลูก จะต้องถางป่า แล้วเก็บกองจุดไฟเผา พอเตียนแล้วก็เอาไม้ไผ่แหลมกระทุ้งแทงเป็นรู แล้วหย่อนข้าวลงรู ๆ ละ 4-5 เม็ด ข้าวไร่จะมีอายุสั้นแค่ 3 เดือนเกี่ยว พอครบกำหนดก็ใช้เรียง คือมีดเล็กใช้ในการเกี่ยวข้าว นำข้าว ที่เกี่ยวมามีควมกันเป็นกลม ๆ พอจะกินก็นำมาซ้อม ทำแค่พอกินในแต่ละมือ เมื่อก่อนจะไม่มี การจ้างแรงงานแต่จะเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการทำงานเอาแรงกันหรือเรียกว่าการลงแขก ในปี พ.ศ. 2520 เลิกทำข้าวไร่ เพราะสู้กับหญ้าคาไม่ไหว จึงหันมาเริ่มปลูกผลไม้ชนิดแรกคือส้มเขียวหวาน ชื่อพันธุ์ส้มมาจากชำโสม ปลูกโดยไม่ต้องใช้น้ำ

ต่อมาก็เริ่มหันมาใช้เกษตรกรรมสมัยใหม่คือการปลูกส้มเขียวหวาน ซึ่งในระยะเวลาต่อมา เกิดปัญหาส้มเขียวหวานตายเพราะฝนเทียมและสารเคมีที่เกษตรกรใช้ทำให้ดินแข็ง 15 เดือนตาย ชาวชอง ตำบลคลองพลูจึงหันมาปลูกเงาะและทุเรียนแทน โดยได้มีการหาพันธุ์เงาะ ทุเรียนมาปลูก เนื่องจากเป็น ผลไม้ที่นิยม ในช่วงเวลานั้น เพราะมีราคาดี ในปี พ.ศ. 2535 ด้วยราคาทุเรียนและเงาะตกต่ำทำให้คนชอง ตำบลคลองพลู เริ่มหันมาปลูกมังคุดแทนและจะมีการสร้างเขื่อนศาลทราย ชาวบ้านต้องการเงินวนคืน

ที่มีราคาสูงขึ้น จึงปลูกมังคุด เพราะว่าพอได้เงินเวนคืนแล้ว ก็สามารถขุดต้นไม้ไปปลูกพื้นที่อื่นได้อีก เพราะว่ามังคุดตายยาก จึงทำการโค่นต้นเงาะและทุเรียน มังคุดเวลาเก็บผลผลิตจะทำการเก็บโดยสอย เฉพาะสีแดงกับสีดำแล้วเก็บหล่นใต้ต้น ไม่ต้องทะนุถนอมเวลาเก็บที่ได้ผลผลิตมากเพราะสมัยนั้น ยังไม่มีการส่งออกมังคุด ชาวบ้านจึงไม่เก็บแบบสุกสายเลื้อยเพื่อที่จะไปสุกในต่างประเทศพอดี รับประทานได้เหมือนสมัยปัจจุบัน จึงเป็นเพียงการเก็บผลที่สุกแล้วเท่านั้นเพื่อขายภายในประเทศ

ในปี พ.ศ. 2553 มังคุดเริ่มล้นตลาด มีการประท้วงของชาวสวนโดยการเทมังคุดวาง กลางถนนทำให้เกิดการจราจรติดขัด เป็นผลทำให้รัฐบาลต้องช่วยประกันราคามังคุดตกต่ำ โดยรับซื้อจากชาวสวนมังคุดในราคาแพงกว่าที่พ่อค้าคนกลางรับซื้อ ซึ่งสถานที่รับซื้อได้แก่องค์การบริหาร ส่วนจังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันไม่นิยมปลูกมังคุดและมีการโค่นทิ้งเป็นจำนวนมาก เพราะมีราคาถูก ใช้แรงงานจำนวนมาก ค่าแรงงานแพงและมีการตัดไซส์ที่หลากหลายเพราะต้องการคุณภาพเพื่อการ ส่งออก ซึ่งต่างจากในอดีตที่ซื้อแบบรวมขายในประเทศ และเนื่องด้วยการทำสวนมังคุดมีมากขึ้น ส่งผลทำให้เกิดภาวะล้นตลาดเป็นผลทำให้มังคุดถูกลงและด้วยข้อจำกัดที่การเก็บรักษามังคุดที่มี ระยะเวลาไม่นานทำให้รอช่วงเวลาในการระบายมังคุดไปในที่ต่าง ๆ เป็นไปอย่างจำกัด ชาวสวน หันมาปลูกทุเรียนกับกล้วยไข่แทนเพราะปัจจุบันมีราคาแพง

ด้วยพัฒนาการที่ผ่านมาของเกษตรกรรมสมัยใหม่ที่เริ่มเข้ามา ในปี พ.ศ. 2520 แทรกซึม วัฒนธรรมของชาวชองในการทำเกษตรกรรม ได้สร้างปัญหาให้กับคนชอง จากที่เคยทำเกษตรกรรม แบบวิถีธรรมชาติบนรากฐานของวัฒนธรรมชอง ซึ่งเกษตรกรรมสมัยใหม่มีการใช้สารเคมี เช่น ยาฆ่าหญ้า ปุ๋ยเร่งดอก เป็นต้น เป็นเหตุให้ดินแข็งทำให้ไส้เดือนตาย จึงส่งผลกระทบต่อผลไม้และมี ต้นทุนในการทำเกษตรกรรมสูงขึ้น ความเป็นอยู่ของชาวชองเริ่มถูกวัฒนธรรมสมัยใหม่กลืน วัฒนธรรมชองในเรื่องของวิถีเกษตรกรรมแบบธรรมชาติ

จากการเปลี่ยนแปลงการทำเกษตรแบบรูปแบบดั้งเดิมมาสู่รูปแบบสมัยใหม่ในปัจจุบัน ตามที่กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเกษตรกรรม พื้นบ้านของชาวชอง ว่าปัจจัยทางวัฒนธรรมมีผลต่อการทำเกษตรพื้นบ้านในชุมชนชองคิชฌฌญ อย่างไร และจะมีแนวทางใดในการพัฒนาเกษตรกรรมทางเลือกบนรากฐานทางวัฒนธรรมของชาวชอง เพื่อความอยู่รอดและรักษาวัฒนธรรมของชองไม่ให้สูญหายไป โดยใช้พื้นที่อำเภอเขาชะเมา จังหวัด จันทบุรีเป็นกรณีศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์วัฒนธรรมชองและวิถีเกษตรกรรมพื้นบ้าน ในพื้นที่อำเภอเขาชะเมา จังหวัดจันทบุรี

2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมทางเล็กรากฐานวัฒนธรรมของชาวชองในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้

1. คาดว่าผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึงความเป็นมาและพัฒนาการด้านเกษตรกรรมบนรากฐานวัฒนธรรมของชาวชอง ในเขตพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี
2. คาดว่าผลการวิจัยจะทำให้ชาวชองมีแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรรมในเขตพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตในด้านพื้นที่ของการวิจัย ผู้วิจัยจะใช้แนวการศึกษาในเชิงกรณีศึกษา โดยผู้วิจัยจะเลือกการศึกษาวัฒนธรรมของชาวชองและการทำเกษตรกรรมที่บ้านตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่อำเภอเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นถิ่นฐานดั้งเดิมและมีชาวชองอาศัยอยู่

ขอบเขตในด้านระยะเวลาของการวิจัย ศึกษาเกษตรกรรมที่บ้านที่มีมาในอดีต ผ่านการพัฒนาเข้าสู่ยุคเกษตรกรรมสมัยใหม่ พ.ศ. 2493 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2558)

นิยามศัพท์เฉพาะ

วัฒนธรรม หมายถึงวิถีชีวิต (Way of Life) ซึ่งเป็นแบบแผนในการยึดถือปฏิบัติร่วมกัน และเป็นสิ่งที่ไม่ได้เกิดเองตามธรรมชาติแต่เกิดจากการสร้างของมนุษย์ นอกจากนี้วัฒนธรรมยังเป็นมรดกที่มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อนไปสู่รุ่นต่อไป โดยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามสถานการณ์ เช่น ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียมและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นรวมถึงอุปนิสัยของคนเราด้วย

ทุนทางสังคม หมายถึงเครือข่าย (Network) เชื่อมโยงในระบบเครือข่ายเป็นเครือข่ายทางสังคมบนพื้นฐานความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกันและมีมาตรฐานในการทำงานร่วมกัน โดยมีการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกและเครือข่ายของกลุ่มสังคม ที่นำมาซึ่งบรรทัดฐานการปฏิบัติของการต่างตอบแทนซึ่งกันและกันและความไว้วางใจกัน หรือกล่าวโดยสรุปคือเกิดจากการรวมตัวของคนเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกัน บนพื้นฐานของความไว้นือเชื่อใจซึ่งกันและกัน

ทวนทางสิ่งแวดล้อม หมายถึงทรัพยากรที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นป่าเขา ลำเนาไพร สัตว์ป่าหรือสัตว์น้ำในลำคลอง

ทวนทางวัฒนธรรม หมายถึงคุณค่า ความรู้คู่ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการ ค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันในชุมชน ทำให้ เกิดการจัดระเบียบในชุมชนหรือสร้างกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันในชุมชน รวมถึงกิจกรรมการถ่ายทอด ความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง

ฮาบิตุส (Habitus) หมายถึง โครงสร้างหนึ่งที่มีอยู่ในตัวคน มีการทำงานเป็นระบบเกิดขึ้น จากการที่คนมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่นหรือสิ่งที่อยู่รอบตัว จึงอาจกล่าวได้ว่า ฮาบิตุสมีจุดกำเนิดมาจาก โครงสร้างทางสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกตัวคน แต่ฮาบิตุสไม่ได้เกิดจากสังคมเพียงฝ่ายเดียว เพราะการปฏิสัมพันธ์กับคนในสังคมจะเกิดขึ้นโดยผ่านการกระทำหรือการปฏิบัติซึ่งแสดงออกโดยมี ร่างกายเป็นสื่อกลางการรับวัฒนธรรมเข้ามาในตัวเรา ทั้งนี้ฮาบิตุสเปรียบเป็นเหมือนกับทวนทางร่างกาย ซึ่งแตกต่างกันไปแต่ละคน ทั้งรูปร่างหน้าตา อากัปกริยา ฯลฯ ล้วนเป็นสิ่งที่ทุกคนได้มาโดยแต่กำเนิด เป็นโครงสร้างที่อยู่คงทนในร่างกาย เหมือนสิ่งที่ถูกจารึกหรือสลักเอาไว้ในตัวคน ซึ่งแสดงออกมา ด้วยอากัปกริยาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง วิถีการพูด สีหน้า การแสดงอารมณ์ ฯลฯ กลายเป็น ความโน้มเอียงทางอุปนิสัย ทั้งนี้ฮาบิตุสที่เกิดการสั่งสมประสบการณ์นั้นสามารถควบคุมและปรับเปลี่ยน ระดับได้

เกษตรกรรมดั้งเดิม หมายถึงการทำนาเพื่อยังชีพ ทำให้พอกินในครอบครัวก่อน ไม่นำขาย และการหาของป่า

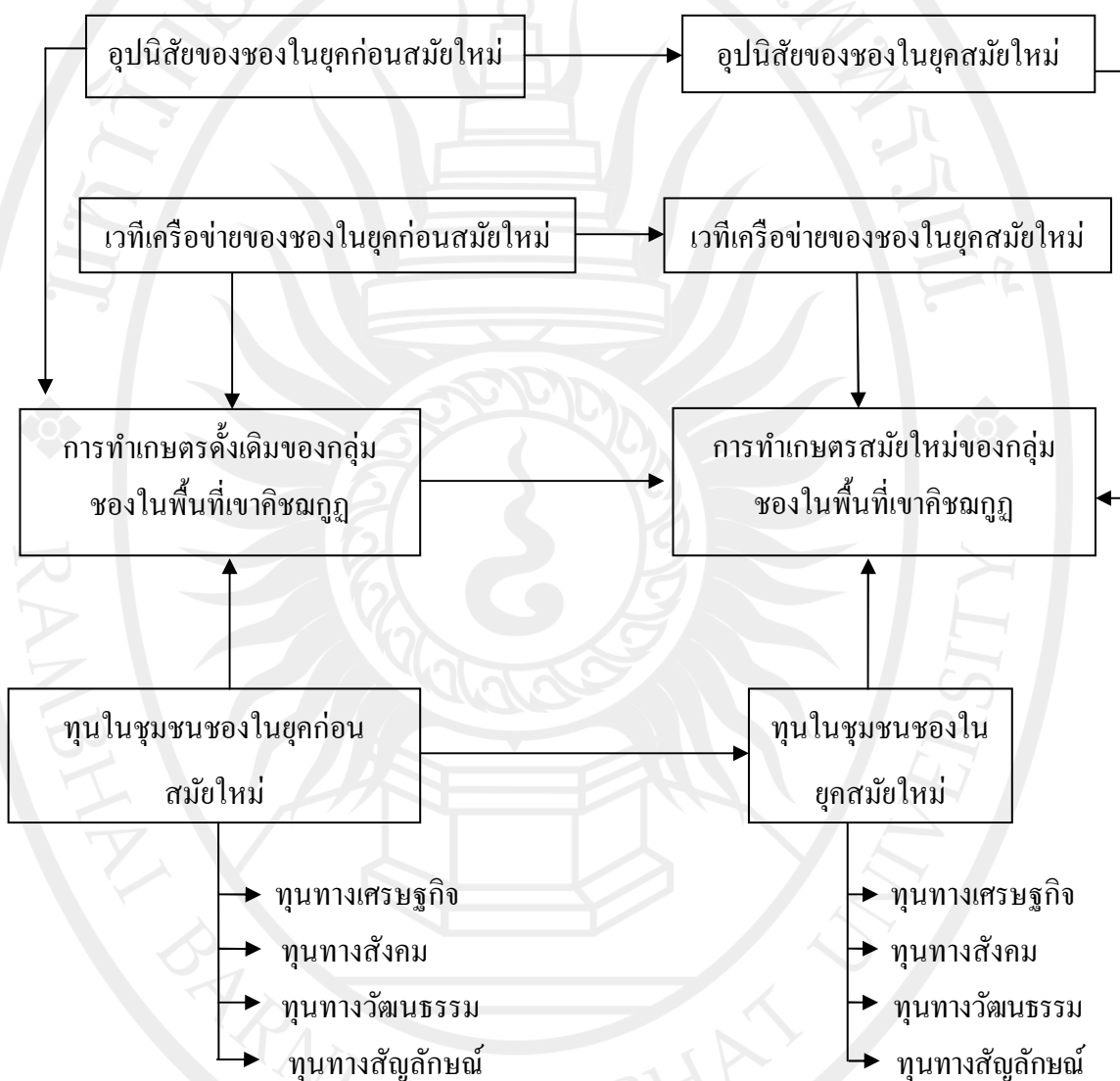
เกษตรกรรมสมัยใหม่ หมายถึงการทำเกษตรที่มีเป้าหมายการผลิตเพื่อขายไม่ว่าจะเป็น การทำสวนหรือทำไร่

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึงปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชี้แนะแนวทางการ ดำเนินชีวิตและการปฏิบัติแก่ประชาชน โดยยึดหลัก “ทางสายกลาง” ท่ามกลางมรสุมเศรษฐกิจที่ต้อง เผชิญอยู่ในปัจจุบัน สรุปดังนี้

1. ความมีเหตุผล คือตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความพอเพียงต้องใช้เหตุผล และพิจารณาด้วยความรอบคอบ
2. ความพอเพียง คือรู้จักพอประมาณ พออยู่ พอมี พอกิน พอใช้ ประหยัด และไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี คือเตรียมใจให้พร้อมรับผลกระทบและความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น ในอนาคต
4. การมีความรู้ คือนำความรู้มาใช้ในการวางแผนและดำเนินชีวิต

5. การมีคุณธรรม คือมีความซื่อสัตย์สุจริต สามัคคี และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการประยุกต์แนวคิด ทฤษฎีว่าด้วยการปฏิบัติของบุรดิเยอและการสำรวจงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้น